

Nápověda a dokumentace AMČR

[AIS CR](#)

14. 5. 2023

Obsah

Úvod	7
Kontakty	8
1 Historie AMČR	10
1.1 Vznik systému a jeho autoři	10
1.2 Dosavadní vývoj infrastruktury	10
1.3 Zdroje financování	11
2 Základní pojmy	13
2.1 Projekty	13
2.2 Akce	15
2.3 Lokality	15
2.4 Dokumentační jednotky	16
2.5 Komponenty	16
2.6 Nálezy	17
2.7 PIAN	17
2.8 Dokumenty	18
2.9 Externí zdroje (bibliografie)	18
2.10 MADB	18
Mapa archeologických dokumentačních bodů (MADB)	18
Archeologické dokumentační body (ADB)	19
Výškové body (VB)	19
2.11 Další pojmy	19
Archeologická databáze Čech (ADČ)	19
Archeologický fond	19
Badatelská výzkum	20
Digitální archiv AMČR	20
Digitální archiv a evidence archeologických výzkumů Moravy a Slezska (DAEAV)	20
Internetová databáze archeologických výzkumů (IDAV)	20
Nálezová zpráva	20
Negativní zjištění	20
Oprávněná archeologická organizace	21
Projektová dokumentace	21
Registrovaný uživatel	21
Správce systému	21
Terénní zásah	21
Výzkumné infrastruktury	22

Záchranná akce (záchranný projekt)	22
Zpráva o archeologické akci (ZAA)	22
3 Technická implementace	23
4 Uživatelské role	24
4.1 Oprávnění jednotlivých uživatelských rolí	24
5 Struktura dat	26
5.1 Datový model	26
5.2 Registr projektů	26
5.3 Evidence archeologických akcí	27
5.4 Evidence lokalit	27
5.5 Popis akcí a lokalit	28
5.6 Digitální archiv a repozitář	28
5.7 Evidence leteckých snímků	29
5.8 Popis obsahu dokumentů	29
5.9 Evidence PIAN	30
5.10 Katalog externích zdrojů	31
5.11 Popis MADB	31
6 Identifikátory	33
7 Procesní pravidla a stavy	36
7.1 Procesní stavy projektů	37
7.2 Procesní stavy akcí	38
7.3 Procesní stavy lokalit	39
7.4 Procesní stavy dokumentů	39
7.5 Procesní stavy externích zdrojů	39
7.6 Procesní stavy jednotek PIAN	40
8 Hesláře	41
8.1 Obecné hesláře	44
8.2 Projekty	45
8.3 Akce	45
8.4 Lokality	46
8.5 Komponenty	46
8.6 Nálezy	47
8.7 Prostorové vymezení	47
8.8 Archiv dokumentů	49
8.9 Letecké snímky	49
8.10 Bibliografie	50
8.11 Sondy (MADB)	50
9 Základní pracovní postupy	51
9.1 Registrace uživatele	51

10 Popis aplikace	52
Zdroje	53
Bibliografie	53
Appendices	54
A Admin náповěda	54

List of Figures

2.1	Schéma návaznosti fází archeologického poznávacího procesu	14
2.2	Dokumentační jednotka a komponenta vůči projektové akci, samostatné akci a lokalitě	16
5.1	Datový model databáze AMČR	27
5.2	Formulář správa o archeologické akci (ZAA)	28
7.1	Návaznost procesních stavů projektů a akcí	37
8.1	Význam chronologických pojmů	48

List of Tables

4.1	Seznam uživatelských rolí a oprávnění	24
6.2	Řady identifikátorů dokumentů	33
6.1	Systém identifikátorů	35
7.1	Procesní stavy projektů	37
7.2	Procesní stavy akcí	38
7.3	Procesní stavy lokalit	39
7.4	Procesní stavy dokumentů	39
7.5	Procesní stavy externích zdrojů	39
7.6	Procesní stavy jednotek PIAN	40
8.1	Seznam heslářů (řízených slovníků)	42
8.2	Obecné hesláře	44
8.3	Hesláře týkající se projektů	45
8.4	Hesláře týkající se akcí	45
8.5	Hesláře týkající se lokalit	46
8.6	Hesláře týkající se komponent	46
8.7	Hesláře týkající se nálezů	47
8.8	Hesláře týkající se prostorového vymezení a PIANů	49
8.9	Hesláře týkající se dokumentů	49
8.10	Hesláře týkající se leteckých snímků	50
8.11	Hesláře týkající se bibliografie a zdrojů	50
8.12	Hesláře týkající se modulu MADB	50

Úvod

Odkazy

Úvodní stránku k AMČR najdete zde: <https://amcr-info.aiscr.cz/>. Do **webové aplikace AMČR** vstoupíte zde: <https://amcr.aiscr.cz/>. Stránky **AIS CR** s odkazy na jednotlivé služby jsou zde: <https://aiscr.cz/>.

Informační systém **Archeologická mapa České republiky (AMČR)** integruje dvě základní oblasti správy archeologického dědictví ČR. Na jedné straně jde o oborový agendový systém, který má zajistit průběžnou administrativní evidenci připravovaných i probíhajících terénních výzkumů a umožnit tak efektivní kontrolu jejich kvality a následného zpracování do podoby **nálezové zprávy**. Na druhé straně jde o budování souhrnného přehledu archeologického dědictví ČR, tedy o vytvoření *národní* databáze archeologického kulturního dědictví. Oba úkoly spolu v mnoha ohledech souvisejí, a jejich spojení proto je pro uživatele výhodné: vzniká jím jednotný systém evidence klíčových informací využitelných v celé šíři archeologické terénní, památkové a v některých ohledech i muzejní práce. AMČR je součástí **velké výzkumné infrastruktury Archeologický informační systém České Republiky (AIS CR)**.

AMČR slučuje některé dosud nespojité datové báze a operace související s jejich plněním a správou. Jde o:

1. administrativní evidenci plánovaných a probíhajících terénních archeologických výzkumů;
2. shromažďování informací o odborných výsledcích archeologických terénních aktivit (jak těch, které prošly administrativní evidencí zmíněnou výše, tak aktivit staršího data a jiných druhů);
3. systematické podchycení dalších archeologických památek v krajině, známých především z dlouhodobého povrchového a dálkového průzkumu a
4. správu repozitáře terénní dokumentace pro účely Archeologických ústavů AV ČR v Praze a Brně (**ARÚP** a **ARÚB**), případně dalších institucí, v rozsahu daném platnou legislativou.

Cílem zavedení systému AMČR je zvýšení efektivity v oblasti shromažďování a šíření odborných informací, což je jedním z důležitých předpokladů dalšího rozvoje oboru, a to jak v ohledu teoretického výzkumu, tak památkové péče i komunikace se širší veřejností. Základním způsobem, jak tohoto cíle má být dosaženo, je vytvoření autoritních seznamů archeologických projektů, terénních akcí, dokumentů a dalších jednotek informačního systému. Evidence těchto jednotek pomocí jednotných a **persistentních identifikátorů**

umožňuje spolehlivě identifikovat každý z prvků **archeologického fondu** a vytvářet mezi prvky účelné vazby (např. nález k akci, akce k dokumentu apod.).

Kontakty

Správa uživatelů a podpora pro oblast **Čech**:

- Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i.
<https://www.arup.cas.cz/>
amcr@arup.cas.cz

Správa uživatelů a podpora pro oblast **Moravy a Slezska** (vč. Kraje Vysočina):

- Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i.
<https://www.arub.cz/>
amcr@arub.cz

i Jak upravovat

Pro úpravy stačí kliknout na *Edit this page* v pravo pod navigací. Odkaz vede do **GitHub** repozitáře přímo na daný dokument, který lze rovnou upravovat (mám-li dostatečná práva). Při **commitu** se spustí akce, která celou stránku aktualizuje a nasadí (při větším množství úprav je tedy rozumné upravovat lokálně a **push** používat jen při ukončení práce, je to sice cizí výpočetní síla a nic nás nestojí, ale nemusí běžet zbytečně).

Návod ke Quarto je zde: <https://quarto.org/>.

Jednotlivé dokumenty jsou formátovány pomocí **markdownu**:

- **#** Nadpis 1. úrovně.
- **##** Nadpis 2. úrovně atd.
- ***Text*** *kurzívou*.
- ****Text**** **tučně**.
- [Text odkazu](url) vytvoří **link**.
- Obrázek se vkládá obdobně: ![Popisek obrázku](cesta fig/...).
- Dvě mezery na konci řádku vytvoří nový odstavec, pro čitelnost je lepší vynechat celý řádek.

i Tabulky

Tabulky lze vkládat ručně jako text formátovaný v Markdownu, viz <https://quarto.org/docs/authoring/tables.html>. Druhou variantou je pak stavět tabulky automatizovaně z CSV souborů. CSV v UTF8 oddělené čárkami, s textovými buňkami ohraničenými dvojitými uvozovkami (") vkládejte do složky `./tabs/`.

Tabulku lze pak vložit tímhle kódem:

```
```{r}
#| label: tbl-role           # popisek pro křížové odkazy
#| tbl-cap: "Uživatelské role." # popisek tabulky zobrazený v textu

read.csv("tabs/table.csv") |> # "table" nahradit za skutečný název tabulky
  knitr::kable()
```
```

1 Historie AMČR

1.1 Vznik systému a jeho autoři

Struktura a funkcionality systému byly navrženy v rámci grantového projektu Archeologická mapa ČR. Systém pro sběr, správu a prezentaci dat (MK ČR – program NAKI, [DF12P01OVV003](#), 2012-2015) autorským týmem Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i. (Martin Kuna, David Novák, Jan Hasil, Dana Křivánková).

Technické řešení systému AMČR provedla podle návrhu ARÚP firma [SmartGIS](#), s.r.o.. V současné době systém spravuje [Huld](#) s. r. o. (dříve Space Systems Czech, s.r.o.)

AMČR je součástí [Archeologického informačního systému ČR](#) zapsaného od roku 2016 do [Cestovní mapy velkých výzkumných infrastruktur ČR](#), který budování infrastruktury v rámci stejnojmenného výzkumného projektu podporuje. Doplnkovou podporu získává infrastruktura i v rámci programu [Strategie AV21 Akademie věd ČR](#) a dalších projektů.

1.2 Dosavadní vývoj infrastruktury

Systém AMČR představuje klíčovou část archeologické výzkumné infrastruktury v ČR. Její vznik a rozvoj lze popsat jako tři etapy postupné tvorby a integrace datovýchází, z nichž třetí etapa byla zahájena v roce 2016. Dané etapy lze stručně charakterizovat takto:

1. **1990–2011:** Vznik a samostatné budování základních evidenčních databází, tj. [Archeologické databáze Čech](#) (od r. 1990), Digitálního archivu ARÚP (od r. 2002), [Internetové databáze archeologických výzkumů](#) (od r. 2008) a [Digitálního archivu a evidence archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku](#), od r. 2009).
2. **2012–2015:** Integrace základních informačních zdrojů do komplexního systému Archeologická mapa ČR sjednocujícího oborový agendový systém s národní databází archeologického dědictví.
3. **2016–2019:** Vytváření Archeologického informačního systému ČR (v rámci projektu MŠMT) s cílem:
  - i. implementovat informační systém na území Moravy a Slezska a
  - ii. integrovat další databázové systémy a webové portály k využití odbornou i širší veřejností.

1.3 Zdroje financování

Vývoj archeologické infrastruktury byl dosud financován částečně z institucionálních zdrojů Archeologických ústavů AV ČR, z účelových prostředků přidělených na rozvoj informačních systémů, ale i z dalších projektů zaměřených na výzkum v oblasti sídelní a krajinné archeologie. Z účelové podpory lze zmínit následující grantové projekty:

- **Riziko archeologického výzkumu**

GA AV ČR, [IBS8002001](#), 2000-2003.

V projektu byla zahájena revize prostorových údajů [Archeologické databáze Čech](#) a rozpracovány obecné principy tvorby a správy prostorových dat.

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., odpovědný řešitel: M. Kuna.

- **Sídelní prostor pravěkých Čech**

GA ČR, [GV404/97/K024](#), 1997-2002.

V rámci projektu byl mimo jiné zahájen systematický letecký průzkum Čech, který přinesl velké množství údajů o nových archeologických lokalitách.

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., odpovědný řešitel: M. Gojda.

- **Digitální archiv české archeologie**

AV ČR, [1ET200020405](#), 2004-2008.

Z projektu byl částečně hrazen vznik repozitáře terénní dokumentace a metadatový popis dokumentů při digitalizaci archivu po povodni v r. 2002.

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., odpovědný řešitel: M. Kuna.

- **Archeologická mapa ČR.** Systém pro sběr, správu a prezentaci dat (AMČR).

MK ČR – program NAKI, [DF12P01OVV003](#), 2012-2015.

V rámci projektu proběhla obsahová a věcná revize existujících dat a byl vytvořen softwarový nástroj (desktopový klient) pro správu dat a licence pro použití na území Čech.

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., odpovědný řešitel: M. Kuna.

- **ARIADNE** Advanced Research Infrastructure for Archaeological Dataset Networking in Europe

European Commission - program FP7, [FP7-INFRASTRUCTURES-2012-1-313193](#), 2013-2017.

Projekt byl zaměřen na integraci archeologických digitálních dat do jednotného evropského katalogu a byl z něj financován vývoj aplikace Digitální archiv AMČR.

PIN, odpovědný řešitel: F. Niccolucci.

- **Informační systém archeologických pramenů Prahy (IIS_APP)**

MK ČR – program NAKI, [DF13P01OVV014](#), 2013-2017.

Cílem projektu bylo vytvořit interaktivní informační systém archeologických pramenů Prahy (IIS_APP) v prostředí GIS a současně digitalizovat a do systému AMČR integrovat Mapu archeologických dokumentačních bodů L. Hrdličky.

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., odpovědný řešitel: I. Boháčová.

- **Strategie AV21**
AV ČR, 2015-2018.
S podporou z tohoto programu bylo možné získat licenci aplikace AMČR pro území Moravy a Slezska a změnu licence AMČR do režimu open-source. Dochází též k podpoře tvorby nových datových bloků.
Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., odpovědný řešitel: M. Kuna, D. Novák.
- **Archeologický informační systém ČR (AIS CR)**
MŠMT ČR – program Velké infrastruktury, [LM2015080](#), 2016-2019.
Hlavním cílem projektu je vyrovnat rozdíl mezi zpracováním dat v Čechách a na Moravě/Slezsku (zpracování fondů ARÚB) a navázat systém na další informační zdroje.
Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., odpovědný řešitel: O. Lečbychová.
- **INDIHU** – vývoj nástrojů a infrastruktury pro digital humanities
MK ČR - program NAKI II, [DG16P02B039](#), 2016-2020.
Cílem projektu je vytvořit potřebné nástroje a infrastrukturu pro vědeckou práci v humanitních oborech (například historie, literatura, filozofie apod.), jejímž základem nebudou dle stávajících zvyklostí analogové dokumenty, nýbrž zdroje dostupné v elektronické podobě.
Knihovna AV ČR, v. v. i., odpovědný řešitel: M. Lhoták.
- **Archeologický informační systém – druhá generace (AIS-2)**
MŠMT ČR - OP VVV, [CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_013/0001439](#), 2017-2022.
Cílem projektu AIS-2 je rozvoj infrastruktury AIS CR. O další rozvoj infrastruktury usiluje třemi způsoby: (i) modernizací HW a SW vybavení infrastruktury, (ii) rozšířením a zkvalitněním datového obsahu a (iii) vytyčením cest jejího vědeckého využití a budoucího rozvoje.
Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., odpovědný řešitel: M. Kuna.
- **Archeologie z nebe.** Analýza a prezentace fondů dálkového průzkumu na Moravě a ve Slezsku (NEBE).
MK ČR - program NAKI II, [DG18P02OVV058](#), 2018 - 2022.
Projekt je primárně zaměřen na evidenci a zpracování dat získaných v dosavadní historii letecko-archeologického průzkumu na území Moravy a Slezska.
Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i., odpovědný řešitel: J. Bíšková.
- **ARIADNEplus** Advanced Research Infrastructure for Archaeological Data Networking in Europe - plus
European Commission - program Horizon 2020, [H2020-INFRAIA-2018-1-823914](#), 2018-2022.
Navazuje na předchozí projekt ARIADNE a dále rozvíjí integrační aktivity spojené s webovou publikací dat.
PIN, odpovědný řešitel: F. Niccolucci.

2 Základní pojmy

Řídící jednotkou evidence terénních aktivit v ČR je (v návaznosti na Archeologickou databázi Čech) „archeologická akce“, tedy jeden terénní výzkum. Tento pojem byl v rámci AMČR integrován do dynamického modelu archeologického výzkumu jakožto způsobu tvorby odborných poznatků (viz Obr. 2.1). V tomto modelu prochází terénní archeologický výzkum postupně několika fázemi, z nichž v každé se pracuje se specifickými pojmy a kategoriemi. Těmito fázemi jsou formulace odborných cílů a územní plánování; vlastní terénní práce; funkční a chronologická analýza prozkoumaného archeologického kontextu a syntéza a interpretace získaných dat. Poté, co poznatky dospějí do fáze syntézy, mohou být kladeny nové výzkumné otázky a dochází k další iteraci poznávacího cyklu.

Datový model AMČR je nastaven tak, aby dovedl co nejvěrněji postihnout dynamický tok informací ve zmíněných fázích. Fázím poznávacího procesu odpovídají následující jednotky archeologické evidence:

1. **projekty** (plánování);
2. **akce** a **lokality** (terénní práce);
3. **komponenty** (funkční a chronologická analýza) a
4. krajinné entity (syntéza).

Kromě nich existují v AMČR ještě další čtyři důležité skupiny dat, které využívá pro bližší specifikaci podoby a obsahu předchozích kategorií. Jde především o repozitář a soubor metadat terénní dokumentace v repozitářích Archeologických ústavů AV ČR, tzv.

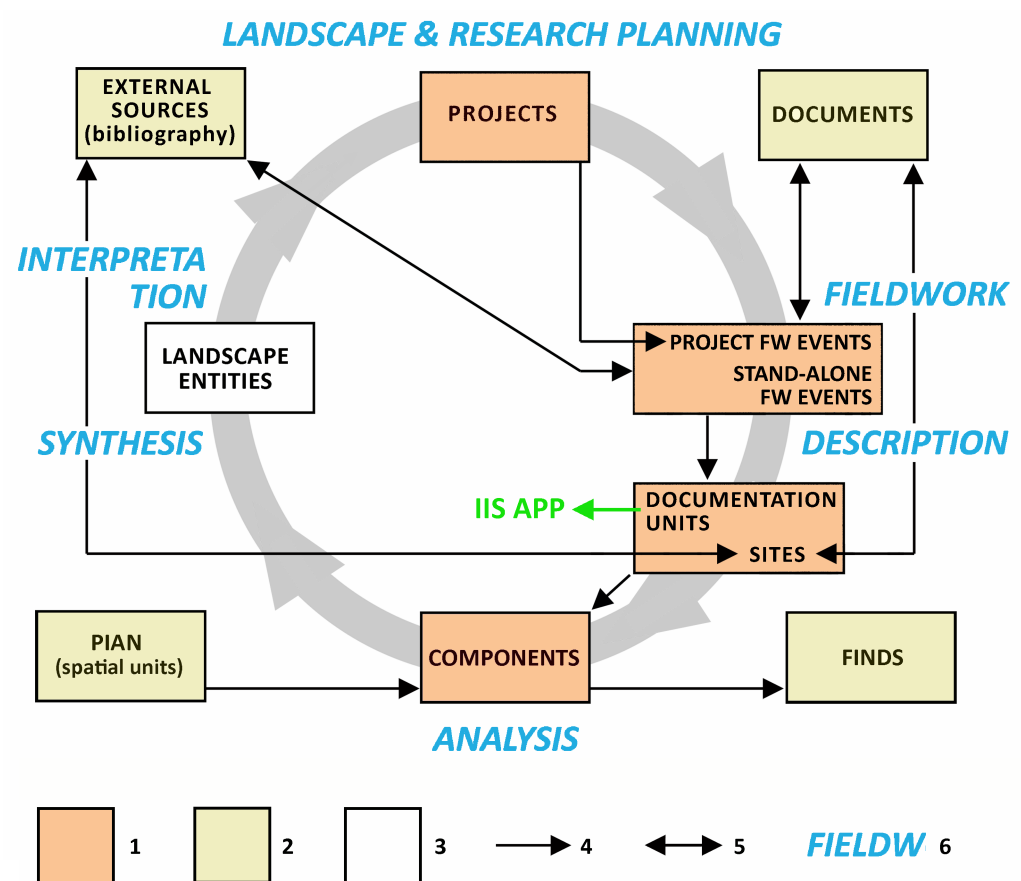
5. **dokumenty**. Dále jde o
6. **nález**y z terénních výzkumů, kterými jsou jednotlivé komponenty blíže charakterizovány.

Pomocným, leč také důležitou informací nesoucím údajem jsou

7. prostorové jednotky (**PIAN**) a
8. bibliografické záznamy chápané jako **externí zdroje**.

2.1 Projekty

Evidenční jednotky terénní činnosti badatelského nebo záchranného rázu evidované již ve fázi přípravy nazýváme **projekty**. Pro vymezení projektu je rozhodující podnět k výzkumu a provádějící subjekt (**oprávněná organizace**), lokalizace a příp. **projektová dokumentace**. Na projekt zpravidla navazuje jedna či (méně často) více **terénních akcí**.

Obr. 2.1: Schéma návaznosti fází archeologického poznávacího procesu

Rozlišujeme tři typy projektů:

- badatelské;
- záchranné;
- průzkum.

2.2 Akce

Archeologická akce je jakákoli logická, tj. prostorově a dobou provedení ucelená a konkrétní osobou/organizací provedená část terénní archeologické činnosti, sloužící jako jednotka evidence. V zásadě může jít o terénní činnost libovolného časového a prostorového rozsahu; u velkých terénních výzkumů (např. výzkumů na liniových stavbách) je ovšem doporučováno evidovat terénní práce jako několik akcí, a to podle území katastrů. Důvodem je přehlednost dat a jejich snazší vyhledávání podle jména katastru, což je jedno z nejčastějších vyhledávacích kritérií.

Akce je zpravidla pokračováním archeologického **projektu**; v takovém případě hovoříme o **projektové akci**. V rámci projektu může proběhnout i několik (projektových) akcí, které se liší prostorovým vymezením, ale teoreticky třeba i sezónou výzkumu.

Existují i případy akcí, které nesouvisejí s předem evidovaným projektem. Stává se to zejména při retrospektivním zpracování starších archeologických výzkumů, u neplánovaných výzkumů (např. při náhodných nálezech) nebo při aplikaci některých nedestruktivních terénních metod. U těchto typů akcí není jejich předběžná a/nebo zpětná evidence jako projektů možná nebo účelná. Dané akce proto evidujeme samostatně a hovoříme o **samostatných akcích**.

2.3 Lokality

Specifickým případem terénního výzkumu je vizuální povrchový a letecký průzkum, při kterém bývají evidovány archeologické útvary, ale bez získání movitých nálezů. Při tomto typu terénní práce jsou zpravidla evidovány logické celky odpovídající určitému krajinnému prvku s potenciálním archeologickým významem (např. jeskyně, výšinná poloha) a/nebo specifickému, na povrchu viditelnému archeologickému projevu (příznaky na letecké fotografii, prostor vymezený valy apod.). Takovým celkům (**dokumentačním jednotkám**) říkáme **lokality**.

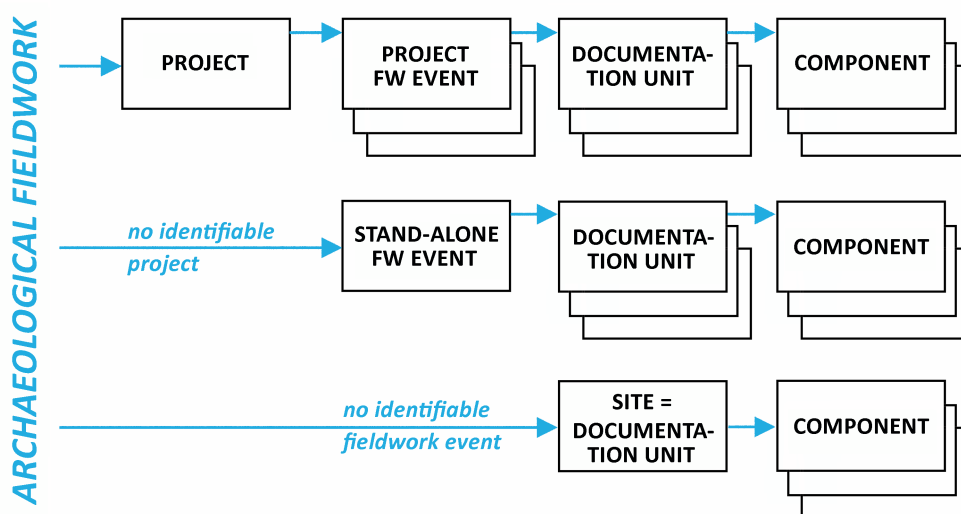
Smyslem zavedení kategorie lokality je:

1. zařadit do evidence prostorové celky známé z různých druhů vizuálního průzkumu, ale dosud řádně nezkoumané a mezi akcemi tudíž nepodchycené;
2. neztratit informaci o těchto jednotkách jako větších celcích, jelikož mezi akcemi se většinou objevují jen jejich dílčí prozkoumané části, a zároveň

- vyčistit databázi akcí od zbytečných, redundantních záznamů typu opakovaných „návštěv lokality“, tedy případů, kdy se větší počet akcí váže ke stejné lokalitě, ale v zásadě nepřináší nové informace.

2.4 Dokumentační jednotky

Archeologické terénní **akce** členíme na prostorové celky, tzv. **dokumentační jednotky**. Za dokumentační jednotku lze považovat celý prostor akce, jeho část odpovídající určité skupině nálezů, příp. jeho část definovanou průběhem výzkumu (např. konkrétní sondu). **Akce** mohou mít jednu nebo více dokumentačních jednotek různých **typů**, **lokalita** má právě jednu.

Obr. 2.2: Dokumentační jednotka a komponenta vůči projektové akci, samostatné akci a lokalitě

2.5 Komponenty

Komponenta akce je prostorovým, chronologickým a funkčním celkem nálezů z jedné **dokumentační jednotky akce**, **komponenta lokality** je analogickou částí **lokality**, avšak definovaná jen typologicky na základě viditelných povrchových znaků nebo informace z jiných zdrojů. Jako **komponentu dokumentu** chápeme chronologický a funkční celek archeologické akce doložený výpovědí některého **dokumentu**.

Komponenty jsou určeny přiřazením k určitému **areálu** aktivity (specifické funkční části sídelního areálu, cf. Neustupný (1986)) a **období** (chronologicko-kulturnímu zařazení). Každé komponentě se dále přiřazuje i výčet **aktivit**, tedy druhů činností, které jsou v rámci komponenty přímo doloženy: např. v areálu „sídliště“ může být kromě aktivity „sídlištní“

(přiřazené automaticky) zachycena i aktivita „pohřební“ (např. pohřeb v sídlištní jámě), „výrobní“ (keramická pec), „deponování“ (depot keramických nádob) a „komunikace“ (cesta vedoucí sídlištěm).

Komponenty jsou arbitrárně vymezenými jednotkami; rozhodujícím hlediskem při jejich vymezení je přehlednost a srozumitelnost záznamu o obsahu akce. Máme-li např. v rámci menší archeologické akce sídlištní nálezy dvou archeologických kultur, můžeme danou situaci popsat jako jednu dokumentační jednotku se dvěma komponentami. Je-li plocha výzkumu větší a nálezy jednotlivých kultur nejsou rozprostřeny po jejím celém rozsahu, je vhodnější vymežit v rámci akce jednu dokumentační jednotku typu „celek“ a doplnit ji dvěma komponentami menšího rozsahu (obě mohou společnou dokumentační jednotku, ale též rozdílnou). Pokud je na ploše výzkumu několik sond a rozhodneme-li se každou sondu chápat jako samostatnou dokumentační jednotku, bude počet komponent odpovídat počtu sond násobenému počtem archeologických období v nich zastoupených.

Více viz také [Negativní zjištění](#).

2.6 Nálezy

V AMČR nepočítáme s podrobným a vyčerpávajícím popisem archeologických **nálezů** patřících jednotlivým komponentám, nálezy chápeme jen jako specifické vlastnosti komponent, které nám pomáhají charakterizovat pramenné východisko, podle něhož byla komponenta rozpoznána. Bližší popis nálezu je totiž v mnoha případech nezbytný pro pochopení, o jakou [akci/komponentu](#) šlo. Např. u komponenty „depot“ je nezbytné uvést, o jaký materiál a druh předmětů jde a někdy může být užitečné specifikovat dokonce čísla muzejní evidence. U velkých komponent je tomu jinak: nálezy stačí evidovat souhrnně a výběrově a uvést při tom jen ty položky, které komponentu nejlépe charakterizují; např. u rozsáhlého pravěkého sídliště uvedeme třeba jen údaje typu „desítky domů“, „stovky zahluobených jam“, příp. „pohřby v sídlištních jamách“ a další charakteristické příklady.

V rámci AMČR tedy nevzniká pro nálezy (na rozdíl od jiných datových tříd) autoritní seznam položek s jednoznačnými identifikátory; nemovité nálezy mohou být dokonce evidovány v rámci více akcí opakovaně (týž příkop odkrytý opakovaně, základy téže kostelní stavby aj.).

2.7 PIAN

Prostorové vymezení archeologických výzkumů je v AMČR zajišťováno povinným vztahem [dokumentačních jednotek](#) k některé z jednotek prostorové identifikace. Tyto jednotky nazýváme PIAN (**P**rostorová **i**dentifikace **a**rcheologických **n**álezů). Pojetí prostorových vymezení archeologických akcí jako samostatných databázových objektů (tedy nikoliv jako vlastností záznamů o akcích) je jedním z nových prvků, které AMČR přinesla. Každá jednotka PIAN může mít vazby k většímu počtu [akcí](#) nebo [lokalit](#) a v případě akcí to platí i naopak.

2.8 Dokumenty

Dokumentem rozumíme v AMČR prvek dokumentace terénního archeologického výzkumu uložený v archivech ARÚP a ARÚB. Obdobné informační zdroje v jiných institucích chápeme jako [externí zdroje](#); na rozdíl od dokumentů totiž nemůžeme zajistit jejich podrobný metadatový popis ani fulltextovou verzi. Obsah dokumentů lze popsat prostřednictvím **komponent dokumentu** (analogicky ke [komponentám akcí](#)) a **nálezů dokumentu**. Takový popis má účel zejména u fotografií a plánů, jejichž obsah je pochopitelně vždy užší než obsah celé terénní [akce](#). Jde-li např. o fotografii hrobu ze starší doby bronzové, je chronologický a věcný údaj zachycen jako komponenta a nález (dokumentu), podle nichž lze fotografii vyhledat, aniž by bylo nutné probírat stovky jiných fotografií z daného výzkumu. Fyzickým ekvivalentem dokumentu je soubor, příp. několik souborů uložených v repozitářích digitálního archivu. Soubor má svůj vlastní metadatový popis týkající se jeho fyzických vlastností, data vzniku, migrace apod.

2.9 Externí zdroje (bibliografie)

Bibliografický segment AMČR slouží k napojení záznamů o akcích na zdrojové informace v publikacích, odborných zprávách a šedé literatuře. Jako externí zdroje jsou chápány publikace, novinové články, nepublikované odborné zprávy a jiné informační zdroje, které nejsou uloženy v archivech ARÚP a ARÚB a nejsou tudíž zahrnuty mezi [dokumenty](#).

2.10 MADB

Extenze MADB vychází z dlouhodobého badatelsko-evidenčního záměru Oddělení archeologie středověku ARÚ Praha – **Mapa archeologických dokumentačních bodů na území Pražské památkové rezervace** (MADB; PPR) – jenž byl po několik desetiletí spjat se jménem Ladislava Hrdličky (1937–2011). Na jeho odkaz navázal v letech 2013–2017 projekt NAKI ([DF13P01OVV014](#)) Integrovaný informační systém archeologických pramenů Prahy, v jehož rámci byl vytvořen obecný nástroj sběru záznamů archeologických dokumentačních bodů (ADB) a výškových bodů (VB) na komplexních lokalitách urbánního charakteru, tedy zejména v historických jádrech měst.

Mapa archeologických dokumentačních bodů (MADB)

Autoritní databáze zásahů do archeologických terénů prováděných oprávněnými organizacemi na území Pražské památkové rezervace (UNESCO). Databáze vychází ze souboru informací shromážděných v 90. letech L. Hrdličkou. Řídícím prvkem databáze je „archeologický dokumentační bod“, čili jednotlivá sonda archeologického výzkumu, geologického průzkumu apod. Databáze je specializovaným rozšířením AMČR a je zpřístupněna jako součást webového rozhraní [Praha archeologická](#).

Archeologické dokumentační body (ADB)

Datová třída Archeologický dokumentační bod (ADB) zahrnuje fakultativní rozšiřující popis dokumentační jednotky typu [Sonda](#). Ten zahrnuje bližší identifikaci terénního zásahu (adresními údaji, parcelním číslem), základní charakteristiku terénního zásahu (typ sondy, podnět, počet stratigrafických jednotek) a údaje provazující záznam s primární dokumentací (autor a rok popisu, resp. revize, uživatelské označení sondy); součástí popisu ADB je též textové pole poznámky.

Výškové body (VB)

K záznamu ADB je v relaci 1:N vázána datová třída Výškový bod. Ta postihuje výškové úrovně povrchu a dna sondy, (sníženého) podloží a základních antropogenních horizontů (pravěk, středověk, novověk, industriál) a slouží tak k popisu vývoje historického nadloží v místě archeologického výzkumu.

Další informace viz sekce [Datový model](#).

2.11 Další pojmy

Archeologická databáze Čech (ADČ)

Původní databáze archeologických výzkumů a nálezů. Vznikla v ARÚP v r. 1990 a byla průběžně doplňována jak rešerší literatury, archivů a muzejních sbírek, tak informacemi o výsledcích nových terénních výzkumů, které oprávněné organizace předávají do centrálního archivu. K r. 2012 ADČ zahrnovala kolem 94 tis. záznamů, které byly v rámci projektu AMČR obsahově a prostorově revidovány. V r. 2016 proběhla její transformace do AMČR.

Archeologický fond

Termínem *archeologický fond* se rozumí souhrn dokumentace archeologického výzkumu a veškeré movité nálezy, které byly během výzkumu získány a vyhodnoceny jako hodné uchování v příslušných paměťových institucích. Z archeologických pramenů zůstávají mimo takto vymezený pojem pouze archeologická naleziště jako taková, resp. nemovité nálezy a situace uchovávané in situ. Pojem *archeologický fond* postihuje *multimediální* charakter primární archeologické informace (artefaktuální, digitální, různé typy analogových dokumentů), které z důvodu rozdílných konzervačních nároků a platných právních úprav bývají v ČR zpravidla ukládány i evidovány odděleně. Proto je nezbytné při pořádání nálezového fondu dbát na zachování vnitřních souvislostí všech jeho komponent (Perrin et al. 2014: 18–19).

Badatelská výzkum

Archeologická akce prováděná z čistě badatelských pohnutek na místě, jehož archeologický obsah není bezprostředně ohrožen. Provádění badatelských výzkumů podléhá schvalování ze strany Archeologických ústavů AV ČR.

Digitální archiv AMČR

Repozitář skenovaných dokumentů a soubor primárně digitálních dat v archivu terénní dokumentace ARÚP a ARÚB doplněný podrobným popisem metadat. Práce na DA byly na ARÚP zahájeny po povodni r. 2002, v r. 2010 byla digitalizace dokončena. V roce 2016 byla původní aplikace nahrazena [Digitálním archivem AMČR](#).

Digitální archiv a evidence archeologických výzkumů Moravy a Slezska (DAEAV)

Databáze výsledků archeologických výzkumů a na ně navázaných digitálních dokumentů pro Moravu a Slezsko. Vznikala od r. 2009; od r. 2016 probíhá její postupná integrace do AMČR.

Internetová databáze archeologických výzkumů (IDAV)

Registr plánovaných terénních zásahů s možností provedení archeologického výzkumu. V r. 2009 zaveden v Čechách (ARÚP), v r. 2011 i na Moravě a ve Slezsku (ARÚB). IDAV sehrál klíčovou roli v evidenci archeologických terénních aktivit na území Česka. V r. 2017 byl nahrazen AMČR, přičemž záznamy tohoto typu jsou evidovány jako [projekty](#).

Nálezová zpráva

Nálezovou zprávou rozumíme dokument souhrnně popisující provedenou archeologickou [akci](#), s pevně určenými náležitostmi. Nálezová zpráva má za úkol plně postihnout podstatu výzkumu, srozumitelnou formou zpřístupnit terénní dokumentaci a nastínit základní interpretaci. Pokyny a doporučené postupy pro vypracování nálezové zprávy jsou dostupné jak na webu [ARÚP](#), tak [ARÚB](#).

Negativní zjištění

Negativním zjištěním (též prázdnou komponentou) rozumíme poznatek, že v prostoru určité archeologické [akce](#) či [dokumentační jednotky](#) nebyly při aplikaci standardních archeologických metod zjištěny žádné archeologické nálezy. Popisu takových akcí je systematicky věnována pozornost od počátku 90. let, a to s přesvědčením, že pro řešení sídelně archeologických otázek jde o informace velmi důležité. Pro jednoduchost postupu se v AMČR údaj o

negativním pozorování připojuje k dokumentační jednotce, ke které pak není nutno připojit žádnou jinou [komponentu](#). Připojit hodnotu *negativního zjištění* dokumentační jednotce *celku* akce a následně její plochu překrýt lokálními dokumentačními jednotkami s určitými komponentami je nejjednodušším způsobem jak popsat situaci, kdy velká plocha či dlouhá linie je převážně bez nálezů, ale na několika místech je negativní pozorování přerušeno výskytem nálezů.

Oprávněná archeologická organizace

Pojem oprávněná archeologická organizace (také oprávněná organizace či **OAO**) označuje instituci oprávněnou k provádění archeologických výzkumů podle zákona o státní památkové péči (20/1987 Sb.). Více informací o OAO lze získat v samostatné aplikaci [Mapa archeologických organizací](#) spuštěné v roce 2022.

Projektová dokumentace

Projektová dokumentace doplňuje popis projektu o další údaje nad rámec metadatového popisu. Zejména jde o popis odborných záměrů výzkumu, plánované vymezení apod.

Registrovaný uživatel

Za registrovaného uživatele je považován každý uživatel aplikace s aktivním uživatelským účtem, tedy na úrovni všech [oprávnění](#), kromě oprávnění Anonym.

Správce systému

Správce systému se rozumí uživatelé s [oprávněním](#) Archivář či Administrátor. Zpravidla jde o zaměstnance archivů ARÚP a ARÚB. Správce lze kontaktovat přes emailovou adresu info@amapa.cz nebo na adresách uvedených v [Kontaktech](#).

Terénní zásah

Libovolný zásah do terénu, který dává podnět k provedení archeologického výzkumu podle zákona o státní památkové péči (20/1987 Sb.).

Výzkumné infrastruktury

Výzkumnou infrastrukturou se rozumí zařízení, zdroje a související služby, které vědecká obec využívá k provádění špičkového výzkumu ve všech oborech, zahrnující základní vědecké vybavení a výzkumný materiál; zdroje založené na znalostech, například sbírky, archivy a strukturované vědecké informace; infrastruktury informačních a komunikačních technologií, například sítě GRID, počítačové a programové vybavení, komunikační prostředky, jakož i veškeré další prvky jedinečné povahy nezbytné k dosažení špičkové úrovně. Tyto infrastruktury se mohou nacházet na jednom místě nebo mohou být *rozmístěné* v rámci sítě (organizovaná síť zdrojů; viz [definice MŠMT](#) a popis na portálu [Velké výzkumné infrastruktury](#)).

Záchranná akce (záchranný projekt)

Archeologický výzkum realizovaný v souvislosti s plánovaným či probíhajícím [terénním zásahem](#).

Zpráva o archeologické akci (ZAA)

Zpráva o archeologické akci (**ZAA**) označuje formulář pro metadatový popis archeologického výzkumu, používaný při sběru dat pro [Archeologickou databázi Čech](#). V rámci AMČR je jako ekvivalent ZAA označována tzv. Karta akce, resp. Karta samostatné akce.

3 Technická implementace

4 Uživatelské role

AMČR rozlišuje pět uživatelských rolí, jejichž nositelé se liší svými právy při práci s informačním systémem. Právo ke vstupu do informačního systému na elementární úrovni (**A – Anonym**) získává každý uživatel, který zavítá do AMČR, Digitálního archivu AMČR, či jiné aplikace AIS CR. Rozšířená uživatelská práva lze získat na základě [registrace](#) (role **B – Badatel**), vyšší oprávnění získá pracovník některé z [organizací oprávněných k provádění archeologických výzkumů](#) (**C – Archeolog**). Nejvyšší uživatelská práva potom mají pracovníci organizací provozujících informační systém AMČR, tedy ARÚP a ARÚB. Uživatel na úrovni **D – Archivář** provádí zejména formální a obsahovou kontrolu záznamů vkládanými uživateli úrovně B a C, správu systému pak provádí uživatel s oprávněním **E – Administrátor**.

Oprávnění odvozená od uživatelských rolí jsou bez výjimek kumulativní, tj. každá vyšší role disponuje všemi oprávněními příslušnými nižším uživatelským rolím. Uživatelská role je vždy vázána na konkrétní uživatelský účet a organizace tak může být v systému zastoupena uživateli na všech úrovních oprávnění.

Uživatelská role ovlivňuje šíři přístupu k datům a funkcionalitám. Obecně platí, že všem uživatelům jsou zpřístupněna pro prohlížení všechna [archivovaná data](#) (tj. uzavřené a zkontrolované záznamy), a to s výjimkou takových dat, u kterých autor záznamu či správci systému indikují nebezpečí zneužití, např. [letecké snímky](#), na nichž je zřejmá poloha lokalit ohrožených ilegálními výzkumy s pomocí detektoru kovů aj. Vytvářet nové záznamy a vkládat nové [dokumenty](#) mohou jen [registrovaní uživatelé](#). Rozpracované záznamy jsou zpřístupňovány jen tomu uživateli, který je edituje, a uživatelům s vyššími oprávněními (úroveň D a E).

4.1 Oprávnění jednotlivých uživatelských rolí

Tab. 4.1: Seznam uživatelských rolí a oprávnění

Role	Název	Vysvětlivka	Práva
A	Anonym	Každý uživatel	Prohlížet a exportovat archivovaná data, tvořit výpisové sestavy
B	Badatel	Registrovaný uživatel, zpravidla student, archeolog nebo zájemce o archeologii	Vkládat data o samostatných akcích, vč. dokumentů

Role	Název	Vysvětlivka	Práva
C	Archeolog	Pracovník organizace oprávněné k terénním archeologickým výzkumům	Vkládat a přihlašovat projekty, zapisovat zprávy o akcích, vč. dokumentů
D	Archivář	Pověřený pracovník archivu	Posuzovat kvalitu záznamů, vracet k dopracování nebo archivovat záznamy, editovat záznamy
E	Administrátor	Odpovědný pracovník IT	Dávkově vkládat data, mazat záznamy, spravovat uživatelské účty, spravovat hesláře

5 Struktura dat

Aplikaci AMČR lze popsat jako provázaný systém několika segmentů (skupin tabulek, datových tříd a heslářů) vztahujících se k základním funkcím informačního systému. Některé segmenty jsou zcela integrovány (např. komponenty v akcích), jiné tvoří volněji připojené moduly na periferii systému (MADB aj.).

Základními segmenty AMČR jsou:

- registr terénních zásahů (projektů);
- evidence archeologických akcí (v rámci registrovaných projektů i mimo ně);
- evidence lokalit;
- odborný popis akcí a lokalit tedy popis jejich komponent;
- digitální archiv a repozitář ARÚP a ARÚB;
- evidence leteckých snímků;
- odborný popis obsahu dokumentů;
- evidence prostorových jednotek PIAN;
- katalog bibliografických záznamů (tzv. externích zdrojů);
- popis dokumentačních jednotek - archeologických dokumentačních bodů (MADB).

Systém je koncipován tak, že většina jeho prvků představuje samostatné databázové objekty. Např. prostorové vymezení archeologických akcí nebo bibliografický odkaz nejsou v AMČR zaznamenány jako „vlastnosti“ záznamu o akci (které by bylo možno zachytit formálně různým zápisem), nýbrž jako vztah mezi objekty dvou samostatných datových tříd, které navazují vzájemné vazby, a to zpravidla typu 1:N nebo N:N. K jedné akci se tedy může vázat více bibliografických záznamů, avšak zároveň k týmž bibliografickým položkám mohou být navázány jiné akce či lokality. Tento koncept plně využívá výhod relační databáze, avšak je blízký také objektově orientovaným datovým modelům, které dekompozici datových tříd na základní jednotky dále prohlubují. Zároveň naplňuje potřeby autoritního značení jednotlivých záznamů pomocí identifikátorů.

5.1 Datový model

5.2 Registr projektů

V registru terénních zásahů systém eviduje zejména administrativní údaje k archeologickým [projektům](#). Datová třída **Projekty** obsahuje informace o podnětu k terénnímu zásahu, jeho lokalizaci (slovně a bodem v mapě – nejde ovšem o [PIAN](#)), stavebníkovi a předpokládaném datu zahájení. Během dalšího průběhu je záznam o projektu doplňován datem zahájení a

Obr. 5.2: Formulář správa o archeologické akci (ZAA)

odpovídá právě jedna dokumentační jednotka, která ji vymezuje v prostoru vazbou na PIAN a umožňuje ji popsat na úrovni komponent. Movité nálezy nejsou pro lokality evidovány.

5.5 Popis akcí a lokalit

Analytický potenciál dat AMČR je dán deskriptivním systémem, který umožní data popisovat nejen po stránce administrativní, ale také obsahové. Popis odborného obsahu je řešen pomocí datové třídy Komponenty, která je vázána na dokumentační jednotky akcí a lokalit. Komponenty definujeme chronologickým zařazením (heslář Období), významovým určením (heslář Areál), zachycených minulých aktivit (heslář Aktivity) a doplňujících popisných údajů.

Nálezy tvoří samostatnou datovou třídu podřízenou komponentám, avšak nejde o autoritní údaje, ale pouze o rozšíření popisu komponenty. Nálezy se dělí na „objekty“ a „předměty“. Ke každému typu náleží dvojstupňový heslář (Kategorie a Druh nálezu), jehož položky lze dále upřesnit pomocí specifikujících výrazů, orientačního kvantitativního údaje a poznámky. V principu nejsou evidovány konkrétní nálezy (de facto ovšem někdy ano), ale pouze jejich druhy. Z tohoto důvodu záznamy o nálezech nemají procesní stavy ani vlastní identifikátory.

5.6 Digitální archiv a repozitář

Modul slouží k ukládání a popisu různých druhů dokumentů produkovaných v rámci archeologických akcí od terénní dokumentace, po závěrečné zprávy a expertní posudky. Ukládány a evidovány jsou textové dokumenty, digitální data, fotografie, plány a další typy dokumentů. Kategorizace dokumentů reflektuje toto dělení a respektuje praxi, která historicky vznikla v ARÚP během posledních desetiletí. Rozlišováno je proto 15 „řad“ dokumentů, každá s vlastní řadou identifikátorů.

Datová třída Dokumenty popisuje obsah informačního zdroje a fyzickou podobu analogového originálu (pokud existuje). Popis dokumentů vychází ze systému, který vznikl po r. 2002 v rámci Digitálního archivu ARÚP; v současné době je většina dokumentů již popsána.

Větším problémem než sám popis ovšem představuje vytvoření vazeb mezi dokumenty a konkrétními akcemi či lokalitami; tento úkol byl dosud limitován absencí jejich autoritních seznamů.

Popis dokumentů zahrnuje typ dokumentu (např. „nálezová zpráva“, „plán objektu“, „fotografie sondy“), autora dokumentu, materiál originálu (např. „černobílý negativ“, „digitální text“), datum vzniku a další údaje. Vlastnosti, které jsou specifické jen pro některé typy dokumentů, jsou uloženy v samostatných tabulce Extra data.

Tabulka Extra data obsahuje údaje získané z exif souborů digitálních fotografií (např. přesné datum snímku a zeměpisné souřadnice zachycené kamerou), dále rozměry fotografie či plánu, číslo objektu podle původní terénní dokumentace a údaje o události, k níž se dokument váže (v případě fotografií dokumentujících život instituce). Lze také připojit jména osob, které jsou na snímcích zachyceny či popis událostí, ze kterých fotografie pocházejí (např. zahraniční expedice či konference).

Soubory jsou metadatové popisy digitálních dokumentů a digitálních kopií analogových dokumentů obsažených v repozitáři na úrovni souborového systému. Tabulka obsahuje popis fyzické podoby a historie vzniku (nikoliv obsahu) digitálních dokumentů (např. název, původní označení, velikost, datum uložení atd.).

5.7 Evidence leteckých snímků

Pro potřeby evidence leteckých snímků je systém doplněn o dvojici datových tříd – Tvary a Lety. Ostatní popisné údaje jsou evidovány standardní formou v nativních datových třídách (zejména Dokumenty, Lokality, Komponenty, PIAN). Datová třída Tvary obsahuje popis příznaků (vegetačních, půdních atd.) pozorovaných na leteckých fotografiích (např. „macula“, „ohrazení pravoúhlé malé“ apod.). Datová třída Lety shrnuje záznamy o terénních „akcích“ v oblasti letecké fotografie (datum průzkumného letu, počasí, letiště, jméno pilota, jméno archeologa apod.).

Evidence leteckých snímků je úzce svázána s dokončením nového rozhraní Digitálního archivu AMČR a bude dostupná po jeho spuštění na podzim 2017.

5.8 Popis obsahu dokumentů

Dokumenty podle obsahu dělíme na logické části, které lze vztahovat k dílčím archeologickým akcím či lokalitám. Tyto logické části nazýváme Jednotkami dokumentu (analogicky k dokumentačním jednotkám akcí). Jednotky dokumentu mohou mít svůj vlastní odborný popis pomocí komponent a nálezů a zároveň zprostředkovávají vazbu mezi dokumentem a konkrétní archeologickou akcí či lokalitou.

Odborný popis obsahu dokumentů má dvojí význam. Za prvé, dokumenty (zejména hlášení a nálezové zprávy) někdy obsahují informace o terénních výzkumech, které nejsou reportovány v záznamech archeologických akcí, nebo (a to je častější) není zatím mezi dokumentem a

záznamem o akci nastavena vazba. Pro tyto případy je v AMČR vytvořena datová třída Neidentifikované akce ve formě rozšiřujících informací o jednotce dokumentu. Tyto záznamy simulují záznamy o terénních akcích, ale jakmile bude k jednotkám dokumentu vytvořena nebo nalezena příslušná akce či lokalita a dané informace budou na ni připojeny, virtuální „neidentifikovaná akce“ zanikne.

Za druhé, v případě dokumentů, které se nevztahují k akci jako celku (např. nálezová zpráva), nýbrž jen k jejím dílčím částem (např. fotografie či plán objektu), je popis obsahu jednotlivých dokumentů nezbytný. Jde-li např. o fotografii hrobu starší bronzové, je chronologický a věcný údaj zachycen jako komponenta a nález (dokumentu), podle nichž lze fotografii vyhledat, aniž by bylo nutné probírat veškerou dokumentaci z daného výzkumu (jehož větší část může patřit zcela jinému období a areálům).

Vazba mezi dokumentem a terénní akcí může být v principu tří typů:

V prvním případě jde o vazbu mezi akcí a její primární terénní dokumentací v archivu. Tuto V druhém případě jde o vztah záznamu akce k dokumentu, který z hlediska akce obsahuje jen Třetím případem je vztah akce k dokumentu uloženému mimo repozitáře ARÚP/ARÚB.

Druhý a třetí typ vazby zařazujeme mezi „externí odkazy“, tedy vztahy mezi akcí a bibliografickými záznamy.

Validita vazby mezi dokumentem a konkrétní archeologickou akcí může být v tomto okamžiku nejasná, a to zejména v otázce rozlišení prvního a druhého typu vazby. V průběhu revize dat sice byly tyto vazby revidovány, avšak revizi dosud nelze považovat za dokončenou. Z tohoto důvodu je datový model opatřen třídou Odkazy, která provazuje dokumenty a akce (lokality) v případě, že přímé napojení dokumentu k akci je nejisté. Postupným zpracováním dat budou „odkazy“ validovány a převáděny buď na přímé vazby mezi akcí a jednotkou dokumentu, nebo na externí odkazy. Pro systémové vyhledávací funkce však typ propojení nehraje roli.

5.9 Evidence PIAN

PIAN je prostorový útvar vymezující některou z dokumentačních jednotek archeologické akce či lokality. Jednotky PIAN se liší tvarem (polygon, linie nebo bod) a přesností (stupně 1-4). Stupně přesnosti odpovídají možné chybě do (nižších) jednotek metrů, desítek metrů, stovek metrů, resp. možnosti lokalizovat nález pouze jménem katastru. Jednotka PIAN může mít vazby k většímu počtu dokumentačních jednotek (nezávisle na typu), neboť uživatel má možnost napojovat záznamy na již existující PIAN a zamezit tak vzniku redundantních údajů. PIAN je v systému ukládán na dvou úrovních; jednak v rámci metadatového popisu typu (tvaru), přesnosti a autora vymezení jednotky, jednak na úrovni geometrie geografických prvků. PIAN v přesnostech 1–3 jsou vymezovány uživatelem v mapě v aplikačním prostředí AMČR. Jednotky PIAN s přesností 4 jsou vymezovány systémem (automaticky) na základě pravidelně aktualizované polygonové vrstvy katastrálních území ČR.

Systém AMČR z důvodu integrace starších dat nepracuje pouze s heslářem aktuálních katastrálních území, ale jsou v něm zahrnuty také katastry staré, jež mohly administrativně zaniknout v důsledku slučování, přejmenování, dělení apod. Vzhledem k tomu, že v oborové literatuře je jméno katastru užíváno jako jeden s definujících identifikačních znaků akcí a lokalit, nebylo možné provést prostý převod na současný stav, neboť by došlo k podstatné ztrátě informací. Tzv. staré katastry tak sice nelze užívat při popisu projektových akcí (vznikají vždy nově), jejich užití je však možné v případě samostatných akcí. Za starý katastr považujeme takový, který (a) názvem neodpovídá žádnému z aktuálních katastrů, nebo (b) jeho definice v mapě ani rámcově neodpovídá stávajícímu vymezení. Takové katastry jsou v hesláři označeny pomocí symbolu * a jejich zobrazení záleží na uživatelské volbě. Aktualizace hesláře katastrů a tím i označení starých katastrů probíhá zpravidla jednou ročně. Při vzniku nových katastrálních území tak k jejich zařazení do hesláře dojde nejdéle s ročním zpožděním. Východiskem pro evidenci starých katastrů bylo porovnání stavu územního dělení v letech 1949 a 2016.

Vyhledávací funkce umožňují tvořit dotazy jak na základě starých katastrů i aktuálních katastrů, kdy jsou data vedená pod starými katastry na základě geoprostorové korelace zobrazena současně s daty vázanými na stávající katastrální území a naopak ke starým katastrům jsou automaticky napojována data katastrů aktuálních.

5.10 Katalog externích zdrojů

Bibliografie je v AMČR evidována pomocí datové třídy Externí zdroje, která obsahuje autoritní seznam bibliografických záznamů. Pojem „externí zdroj“ byl zaveden proto, že jde o informace uložené mimo repozitář ARÚP/ARÚB. Mezi nimi nalezneme všechny typy publikací, šedé literatury a nepublikovaných zpráv. Struktura popisu odpovídá oborovému citačnímu standardu (AR 1998, 336-339) a je doplněna o identifikátor v knihovním systému ALEPH (pole sysno), užívaném Knihovnou ARÚP, díky čemuž je možná pravidelná aktualizace obsahu databáze, stejně jako snadné vyhledávání fyzických svazků v knihovně. Externí zdroje jsou prostřednictvím Externích odkazů provázány s akcemi a lokalitami, přičemž je možné uvádět konkrétní stranový rozsah každého takového odkazu (paginaci). S ukládáním fulltextových souborů systém AMČR nepočítá, ale pomocí identifikátoru typu sysno umožňuje propojení na knihovnické systémy, které takové soubory obsahují, nebo v budoucnu obsahovat budou.

5.11 Popis MADB

Mapa archeologických dokumentačních bodů (MADB) je stejně jako modul leteckých snímků plně integrován do systému. Rozšiřuje systém v oblasti dokumentačních jednotek, kde k dokumentačním jednotkám typu sonda připojuje další popis Dokumentačních bodů a Výškových bodů.

Pro MADB je v rámci projektu Integrovaný informační systém archeologických pramenů Prahy implementováno speciální webové rozhraní, které umožňuje provázání údajů MADB

s další evidencí, zejména pak s fondy Národního památkového ústavu. Rozhraní je dostupné na webu <http://www.praha-archeologicka.cz/> a bude uvedeno do plného provozu v roce 2017.

6 Identifikátory

Základním cílem AMČR je vytvořit jednotný a trvale udržitelný systém evidence terénních archeologických [akcí](#), jejich výsledků a s nimi souvisejících informačních zdrojů. Nezbytnou součástí systému jsou proto autoritní seznamy položek v jednotlivých datových třídách, v nichž každý záznam získává jedinečný a persistentní identifikátor, přidělovaný jak nově přibývajícím položkám, tak dodatečně importovaným starším datům.

Základem systému identifikátorů AMČR je identifikátor [projektu](#) nebo samostatné [akce](#). Tento identifikátor by měl provázet terénní výzkum ve všech jeho fázích a být spojujícím článkem, který jednoznačně propojuje odborné databáze, administrativu terénních výzkumů, příslušné dokumenty, publikace a potenciálně i nálezy v muzejních sbírkách. Identifikátory mají logickou podobu a do jisté míry i srozumitelnou formu: z identifikátoru lze např. vyčíst, ke kterému regionu patří (**Čechy/Morava – C/M**) a o jakou datovou třídu či část datové třídy jde. Tam, kde to bylo možné, byly zachovány starší identifikátory, které již mohou kolovat v literatuře (např. čísla projektů v [systému IDAV](#), čísla fotografií archivu ARÚP, stará čísla jednací atd.), byť někdy v poněkud pozměněném formátu.

Systém rozlišuje identifikátory **definitivní** a **provizorní**. Přidělení definitivního identifikátoru je závislé na [procesním stavu](#), ve kterém se aktuálně záznam nachází. Díky tomu zbytečně nevznikají v [řadách](#) identifikátorů mezery, způsobené odstraňováním invalidních záznamů a přírůstek identifikátorů je tak regulován. Definitivní identifikátory jsou akcím přidělovány po odeslání uživatelem ke kontrole, projektům po zápisu a [lokalitám](#), [dokumentům](#), [bibliografii](#) a [PIAN](#) při archivaci. Veškeré záznamy je také možno do systému dávkově nainportovat s již definitivním identifikátorem. Provizorní identifikátory jsou před potvrzením a převodem do definitivní podoby označeny prefixem *X-*.

Tab. 6.2: Řady identifikátorů dokumentů

Řada	Označení	Vysvětlivka
DD	digitální data	tabulky, vektorové kresby aj.
DL	digitální letecké snímky	digitální fotografie z leteckého průzkumu
DP	digitální předměty	digitální fotografie nálezů – předmětů
DT	digitální terén	digitální záběry z terénních výzkumů
DY	digitální plány	digitální plánová dokumentace a mapy
FD	foto diapozitivy	diapozitivy se záběry z výzkumů i snímky nálezů
FJ	foto jiné	osobní fotografie badatelů a událostí v životě instituce
FP	foto předměty	fotografie nálezů – předmětů
FT	foto terén	fotografická dokumentace terénních výzkumů

Řada	Označení	Vysvětlivka
LD	letecké dia	diapozitivy z leteckého průzkumu
LN	letecké negativy	negativy snímků z leteckého průzkumu
PY	plány	mapy a plány terénních situací
TX	zprávy a hlášení	textové dokumenty k terénním výzkumům a nálezům
ZA	archiv ZAA	automaticky generované PDF soubory evidující záznam akce po editaci
ZL	katalog lokalit	automaticky generované PDF soubory evidující záznam lokality po editaci

Tab. 6.1: Systém identifikátorů

Třída	Součásti	Příklad
projekt	[region]-[rok][pětimístné číslo projektu]	C-201300001
projektová akce	[id_projekt][písmeno]	C-201300001A
samostatná akce	[region]-[číslice 9][šestimístné pořadové číslo][písmeno]	C-9000001A
lokalita (nemovitá)	[region]-[písmeno podle druhu lokality][sedmimístné pořadové číslo]	C-N1000001, C-L1000001
dokumentační jednotka	[id_akce/lokalita]-[písmeno „D“][pořadové číslo ve formátu 01]	C-201300001A-D06
komponenta	[id_akce/lokalita]-[písmeno „K“][pořadové číslo ve formátu 01]	C-201300001A-K87, C-N0000001-K01
nález	bez ID (neautoritní datová třída)	-
PIAN	[písmeno „P“]-[číslo mapového listu ZM50]-[pětimístné pořadové číslo PIAN]	P-1224-654123
dokument projektu	bez ID (neautoritní datová třída) - zachován původní název	-
dokument (text)	[region]-[řada]-[rok][pětimístné pořadové číslo dokumentu]	C-TX-201221458, C-TP-201354321
dokument (digitální terénní snímek z akce)	[řada]-[ID projektu nebo akce]-[pořadové číslo v libovolné délce]	DT-C-201300001-12345
dokument (ostatní, starý)	[region]-[řada]-[rok][pětimístné pořadové číslo dokumentu]	C-PY-001066355, C-FT-000012345, C-LN-000007815
automaticky archivovaná ZAA jednotky dokumentu	[řada]-[ID projektu nebo akce]-[pořadové číslo ve formátu 01] [ID dokumentu]-[písmeno „D“][pořadové číslo ve formátu 01]	ZA-C-201300001A-01, ZA-C-9001001A-02 DT-C-201300001A-12345-D01, C-TX-201221458-D01
komponenta dokumentu	[ID dokumentu]-[písmeno „K“][pořadové číslo ve formátu 01]	DT-C-201300001A-12345-K01, C-TX-201221458-K01
externí zdroj	[BIB]-[pořadové číslo v sedmimístném formátu]	BIB-00000001
let	region - LET - číslo	C-LET-00001
archeologické dokumentační body	ADB-[list mapy SM5]-[pořadové číslo ve formátu 0001]	ADB-PRAH01-1234
výškové body	[id_ADB]-[písmeno „V“][pořadové číslo ve formátu 0001]	ADB-PRAH01-1234-V0001

7 Procesní pravidla a stavy

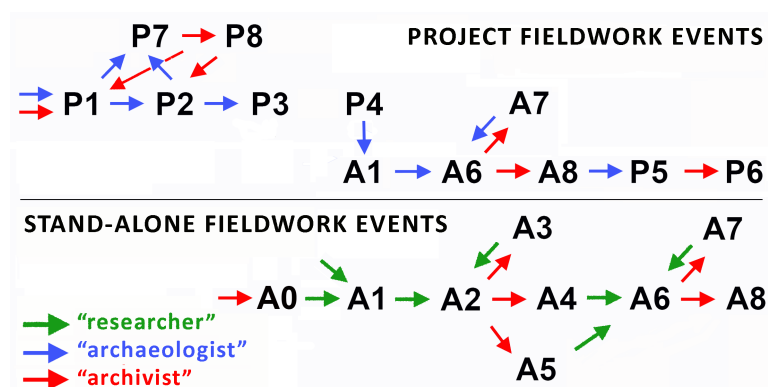
Jedním z hlavních posláních AMČR je zabezpečit nutnou agendu a evidenci archeologických [akcí](#) prováděných na území ČR. V aplikaci proto nejsou obsažena pouze data, která lze považovat za archivní, ale také rozpracované záznamy, které postihují právě probíhající, případně nedávno realizované výzkumy. Pro sběr a užívání dat v AMČR platí tzv. procesní pravidla, která říkají, jaký [typ uživatele](#) spravuje danou datovou třídu, v jaký okamžik vkládá data a jakého cíle má být dosaženo.

Pro označení fáze zpracování záznamů slouží tzv. **procesní stavy**, které jsou přidělovány všem záznamům v základních datových třídách ([Projekty](#), [Akce](#), [Lokality](#), [Dokumenty](#), [Bibliografie](#), [PIAN](#)). Procesní stav určuje, kdo může daný záznam zobrazit, kdo jej může editovat, jaké funkce jsou pro práci se záznamem dostupné a zároveň jaké kroky je třeba učinit pro plnou archivaci záznamu. Každému ze stavů také odpovídá určitý okruh dat, která je v daném okamžiku možno (či nutno) vložit, a určitá práva a povinnosti konkrétních uživatelů.

Procesním stavem rozumíme dílčí fázi archeologické (terénní) aktivity, což lze na obecnější rovině chápat jako specifickou fázi vzniku archeologické informace. Např. každý projekt musí být nejprve zapsán do systému (stav P1), a to s některými povinnými popisnými údaji. Zapsaný projekt si může některá z oprávněných organizací rezervovat k provedení výzkumu (P2), přičemž doplňuje některé údaje a zároveň dočasně omezuje dostupnost jiných pro ostatní uživatele (např. osobní údaje týkající se stavebníka). Daná [oprávněná organizace](#) nyní získává povinnost zahájit a oznámit terénní práce (P3), informovat o jejich ukončení (P4) a v zákonné lhůtě podat závěrečnou informaci spolu s [nálezkovou zprávou](#) (P6). Poté archivář rozhoduje, zda podané podklady je třeba vrátit k doplnění/přeprocování (P7), nebo je možno je uznat za dostatečné a archivovat (P8).

Podobným způsobem probíhá i životní cyklus [akcí](#), který má různé varianty, a to podle typu akce (projektová akce/samostatná akce). Projektové akce procházejí pouze stavy A1-A2-A6-A7-A8, protože podávat závěrečnou informaci o výsledcích výzkumu bez předepsané nálezové zprávy není povoleno. U samostatných akcí, převážně starých výzkumů, kde zhotovení úplné nálezové zprávy je už málo pravděpodobné, je tato praxe povolena a jejich životní cyklus se tedy skládá ze všech uvedených kroků. V poněkud jednodušší podobě se procesní stavy vyskytují i u záznamů dalších datových tříd.

Přechod od jednoho procesního stavu k druhému je řízen interakcemi systému, uživatele a archiváře. Systém eviduje datum přechodu jednotky z jednoho stavu do druhého a uživatele, který přechod provedl. V případě stavů, které mohou být nabývány opakovaně (např. „vrácení zprávy o akci k dopracování“) se eviduje i historie změn a důvody, které k nim vedly.

Obr. 7.1: Návaznost procesních stavů projektů a akcí

7.1 Procesní stavy projektů

Tab. 7.1: Procesní stavy projektů

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
P1	Zapsaný	Zapsaný je považován takový záznam o projektu, který obsahuje údaje o lokalizaci, plánovaném zahájení a objednateli, vč. rámcové lokalizace projektu v mapě. Projekt lze zapsat pomocí formuláře Zapsat projekt. Zapsaný projekt je dostupný pro přihlášení kteroukoli oprávněnou organizací pomocí obrazovky Přihlásit projekt. V momentě zápisu je projektu přidělen definitivní identifikátor.	Archeolog
P2	Přihlášený	Projekt vybraný a přihlášený ke konkrétní oprávněné archeologické organizaci pomocí obrazovky Přihlásit projekt. Výběrem konkrétního projektu, doplněním povinných údajů a potvrzením se oprávněná organizace zavazuje k provedení výzkumu. Projekt není dostupný ostatním oprávněným organizacím k úpravám. V této fázi je možné volně připojovat projektovou dokumentaci. V této fázi je též nutné vyplnit korektní údaje o památkové ochraně.	Archeolog
P3	Zahájený	Projekty, u nichž bylo pomocí obrazovky Zahájit terén v terénu zadáno datum zahájení terénních prací. U těchto projektů je možno k projektu přidávat Karty akce pro podávání údajů o odborných výsledcích projektu.	Archeolog
P4	Ukončený	Projekt je považován za ukončený po skončení jeho terénní části. Datum ukončení je do systému zadáváno pomocí obrazovky Ukončit terén a od tohoto data začíná běžet lhůta pro odevzdání nálezové zprávy. U těchto projektů je možno k projektu přidávat Karty akcí pro podávání údajů o odborných výsledcích projektu.	Archeolog
P5	Uzavřený	Projekt je uzavřený po vyplnění potřebných údajů k jednotlivým akcím, včetně prostorového vymezení, připojení všech nálezových zpráv a odeslání ke kontrole pomocí obrazovky Uzavřít projekt.	Archeolog

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
P6	Archivovaný	Projekt je automaticky archivován, jakmile byl uzavřený pracovníkem oprávněné organizace a jsou archivovány všechny obsažené Karty akcí. Archivované projekty jsou viditelné ve Vyhledávání.	Archivář
P7	Navržený	Projekt byl uživatelem pomocí Karty projektu navržen ke zrušení, neboť ke nedošlo k jeho realizaci, nebo se jedná o chybný zápis.	Archeolog
P8	Zrušený	Projekt byl správcem systému pomocí Karty projektu zrušen, neboť nedošlo k jeho realizaci, nebo se jedná o chybný zápis.	Archivář

7.2 Procesní stavy akcí

Tab. 7.2: Procesní stavy akcí

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
A0	Nerevidovaná	Akce byla do systému vložena dávkově pomocí importu a věcný obsah záznamu čeká na kontrolu. Nerevidované akce jsou viditelné ve Vyhledávání a jsou opatřeny definitivním identifikátorem.	Administrátor
A1	Rozepsaná	Akce byla založena, avšak na Kartě akce nebyly doplněny všechny údaje a akce nebyla postoupena k dalšímu zpracování. Identifikátor akce je pouze dočasný a definitivní je přidělen až po přechodu akce do libovolného dalšího stavu.	Badatel
A2	ZAA po-daná	Karta akce obsahuje všechny potřebné údaje, avšak akce byla odeslána k archivaci bez nálezové zprávy z důvodu její nedostupnosti.	Badatel
A3	ZAA vrá-cená	Akce byla správcem systému vrácena k doplnění chybných či chybějících údajů na Kartě akce.	Archivář
A4	ZAA vaná	Akce byla po kontrole všech údajů správcem systému archivována bez nálezové zprávy. Dodání nálezové zprávy již v budoucnu nelze očekávat. Akce v tomto stavu jsou viditelné ve Vyhledávání.	Archivář
A5	NZ od-ložená	Akce byla po kontrole všech údajů správcem systému archivována bez nálezové zprávy, která však bude dodána v budoucnu. Akce v tomto stavu jsou viditelné ve Vyhledávání.	Archivář
A6	NZ po-daná	Akce byla odeslána ke kontrole správci systému a obsahuje všechny potřebné údaje, včetně nálezové zprávy.	Badatel
A7	ZAA/NZ vrá-cená	Akce byla správcem systému vrácena k doplnění chybných nebo chybějících údajů na Kartě akce či v nálezové zprávě.	Archivář
A8	Archivovaná	Akce byla po kontrole všech údajů správcem systému archivována spolu s nálezovou zprávou. Akce v tomto stavu jsou viditelné ve Vyhledávání.	Archivář

7.3 Procesní stavy lokalit

Tab. 7.3: Procesní stavy lokalit

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
L1	Nerevidovaná	Lokalita byla do systému vložena dávkově pomocí importu a věcný obsah záznamu čeká na kontrolu. Nerevidované lokality jsou viditelné ve Vyhledávání a jsou opatřeny definitivním identifikátorem.	Administrátor
L2	Zapsaná	Lokalita byla založena, avšak na Kartě lokality nebyly doplněny všechny údaje a lokalita nebyla dosud zveřejněna. Identifikátor lokality je pouze dočasný.	Archivář
L3	Archivovaná	Lokalita byla po kontrole všech údajů správcem systému archivována. Lokality v tomto stavu jsou viditelné ve Vyhledávání a opatřeny definitivním identifikátorem.	Archivář

7.4 Procesní stavy dokumentů

Tab. 7.4: Procesní stavy dokumentů

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
D1	Nerevidovaný	Dokument byl do systému vložen dávkově pomocí importu a věcný obsah záznamu čeká na kontrolu. Nerevidované dokumenty jsou viditelné ve Vyhledávání a jsou opatřeny definitivním identifikátorem.	Administrátor
D2	Zapsaný	Dokument byl založen, avšak na Kartě dokumentu nebyly doplněny všechny údaje a dokument nebyl dosud zveřejněn. Identifikátor dokumentu je pouze dočasný.	Badatel
D3	Archivovaný	Dokument byl po kontrole všech údajů správcem systému archivován. Dokumenty v tomto stavu jsou viditelné ve Vyhledávání a opatřeny definitivním identifikátorem.	Archivář

7.5 Procesní stavy externích zdrojů

Tab. 7.5: Procesní stavy externích zdrojů

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
B1	Nerevidovaný záznam	Bibliografický záznam (externí zdroj) byl do systému vložen dávkově pomocí importu a věcný obsah záznamu čeká na kontrolu. Nerevidované záznamy jsou viditelné ve Vyhledávání a jsou opatřeny definitivním identifikátorem.	Administrátor

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
B2	Zapsaný	Bibliografický záznam (externí zdroj) byl založen, avšak na Kartě bibliografického záznamu nebyly doplněny všechny údaje a záznam nebyl dosud zveřejněn. Identifikátor záznamu je pouze dočasný.	Badatel
B3	Potvrzený	Bibliografický záznam (externí zdroj) byl po kontrole všech údajů správcem systému potvrzen. Záznamy v tomto stavu jsou viditelné ve Vyhledávání a opatřeny definitivním identifikátorem.	Archivář

7.6 Procesní stavy jednotek PIAN

Tab. 7.6: Procesní stavy jednotek PIAN

Stav	Název	Vysvětlivka	Provádí
N	Nepotvrzený	PIAN byl vytvořen uživatelem při zápisu akce či projektu, avšak nebyl dosud ověřen správcem systému. Identifikátor PIAN je v tomto stavu pouze dočasný.	Badatel
P	Potvrzený	PIAN byl zkontrolován správcem systému a byl mu přidělen definitivní identifikátor.	Archivář

8 Hesláře

Data AMČR jsou z větší části strukturována pomocí standardizovaných heslářů (číselníků). Hesláře jednoznačně nastavují sledovanou míru obecnosti/detailu, urychlují zápis typických informací, usnadňují vyhledávání, umožňují data strojově analyzovat a propojovat s dalšími systémy. Díky heslářům je také dodržována jednotná terminologie na území ČR, která vede ke snadnější orientaci ve vznikajících datech.

Hesláře dělíme na jednoduché a dvojstupňové. Jednoduché hesláře obsahují jednu řadu hesel, z nichž uživatel vybírá, ale mohou též obsahovat další dílčí pomocné informace pro zápis (např. zobrazení okresu u katastru). Dvojstupňové hesláře obsahují hierarchicky uspořádaná hesla, z nichž obecnější kategorie slouží pro usnadnění výběru a do záznamu se neukládá (Areály, Druh lokality), nebo se ukládají hesla obě (obecnější i specifické: viz např. Kategorie a Druh nálezů). Charakteru heslářů odpovídají typy výběrových seznamů v aplikaci. Některé hesláře chápeme jako „systémové“ – nelze je editovat bez zásahu do zdrojového kódu, jelikož na nich přímo závisí chování aplikace a specifické funkce.

Obsažená hesla vycházejí z hesel užívaných v ADC (Kuna and Křivánková 2006), SAS (Volfík 2009) a formulářích ZAA. Systém odborných heslářů se opírá o standardní archeologickou terminologii a obsažena jsou taková hesla, u nichž lze předpokládat vyšší než výjimečné zastoupení na základě analýzy stávajících dat. Aplikace obecně preferuje uzavřené hesláře, jejichž doplnění je možné pouze v důvodných případech po konzultaci se správcem systému. Výjimku tvoří heslář jmen, u něhož lze předpokládat pravidelný nárůst počtu údajů a lze jej proto uživatelsky doplňovat (tlačítko Nové jméno ve formulářích).

Hesláře AMČR vytvářejí svým obsahem základ jednotné oborové terminologie, který je aplikován pro popis všech archeologických výzkumů v ČR evidovaných archivy ARÚP a ARÚB. Aktuální obsah všech heslářů je dostupný na webové adrese <http://www.archeologickamapa.cz/?page=documents>.

Hesláře obvykle obsahují pole „pořadí“, pro určení pořadí položek v seznamu. Řazení může být abecední, případně chronologické (Období), vyskytují se však také případy řazení významového (Nálezy), případně na základě četnosti užívání (Typ projektu). Některé z heslářů mohou obsahovat pole „rozsah“ či „zahrnuje“, která udávají hierarchický vztah hesel, který je zohledněn v modulu vyhledávání (viz obrázek). Obecná hesla jsou často doplněna zkratkou „nesp.“ s významem „blíže nespecifikováno“.

Hesláře Areály a Období umožňují provádět popis komponent pomocí obecnějších i konkrétnějších pojmů (např. pojem „sídliště nesp.“ zahrnuje též pojmy „stanice“, „usedlost“ a „vesnice“). Heslář Období obsahuje 135 chronologických pojmů v daných hierarchických vztazích. Každému pojmu odpovídá číselná hodnota stanovující jeho pořadí v chronologickém

systému a číselně stanovený rozsah. Vyhledávat pomocí tohoto hesláře lze buď podle jednoho hesla, nebo zadáním rozsahu, přičemž dále je možno volit všechny hierarchicky nižší (zahrnuté) pojmy a/nebo pojmy nadřazené (např. při výběru pojmu „střední doba bronzová“ lze zohlednit i pojem „doba bronzová nesp.“, protože komponenty charakterizované tímto pojmem rovněž teoreticky mohou se střední dobou bronzovou souviset (více viz Období).

Tab. 8.1: Seznam heslářů (řízených slovníků)

Název	Třída	Typ	Poznámka
AKTIVITY	Komponenty	jednoduchý, systémový	
AREÁL	Komponenty	dvoustupňový	zápis jen heslo
AUTORSKÁ ROLE	Externí zdroje	jednoduchý	
DOHLEDNOST	Lety	jednoduchý	
FORMÁT (VELIKOST) DOKUMENTU	Extra data	jednoduchý	
JAZYK DOKUMENTU	Dokumenty	jednoduchý	
JMÉNA	Projekty, Akce, Dokumenty, Externí zdroje, Osobní foto	jednoduchý	zobrazena doplňující informace
KATASTRY	Projekty, Akce, Lokality	jednoduchý, systémový	zobrazena doplňující informace
KATEGORIE / DRUH LOKALITY	Lokality	dvoustupňový	zápis jen heslo
KATEGORIE / DRUH OBJEKTU	Nálezy	dvoustupňový	zápis do 2 polí (kategorie, heslo)
KATEGORIE / DRUH PŘEDMĚTU	Nálezy	dvoustupňový	zápis do 2 polí (kategorie, heslo)
KRAJE	Projekty, Akce, Lokality	jednoduchý, systémový	
KULTURNÍ PAMÁTKA	Projekty	jednoduchý	
LETIŠTĚ	Lety	jednoduchý	
MATERIÁL DOKUMENTU	Dokumenty	jednoduchý	
NÁHRADA (DOKU- MENTU)	Extra data	jednoduchý	
OBDOBÍ	Komponenty, Komponenty dokumentu	dvoustupňový	zápis jen heslo

Název	Třída	Typ	Poznámka
OKRESY	Projekty, Akce, Lokality	jednoduchý, systémový	zobrazena doplňující informace
ORGANIZACE	Projekty, Akce, Dokumenty, Externí zdroje	jednoduchý	
POČASÍ	Lety	jednoduchý	
PODNĚT – SONDY	Dokumentační jednotky (Akce)	jednoduchý	
POSUDEK	Dokumenty	jednoduchý	
POVRCH	Dokumentační jednotky (Akce)	jednoduchý	
PŘESNOST PIAN	PIAN	jednoduchý, systémový	
PŘÍSTUPNOST	Projekty, Akce, Lokality, Dokumenty	jednoduchý, systémový	
ŘADA	Dokumenty	jednoduchý, systémový	
SOUŘADNICOVÝ SYSTÉM	PIAN	jednoduchý, systémový	
SPECIFIKACE DATA	Akce (samostatné)	jednoduchý, systémový	
SPECIFIKACE OBJEKTU	Nálezy	dvoustupňový	zápis jen heslo
SPECIFIKACE PŘEDMĚTU	Nálezy	jednoduchý	
TVAR	Tvary	jednoduchý	
TYP AKCE	Akce	dvoustupňový	zápis jen heslo
TYP DOKUMENTU	Dokumenty	jednoduchý, systémový	
TYP DOKU- MENTAČNÍ JEDNOTKY	Dokumentační jednotky (Akce)	jednoduchý, systémový	
TYP EXTERNÍHO ZDROJE	Externí zdroje	jednoduchý, systémový	
TYP LOKALITY	Lokality	jednoduchý, systémový	
TYP NÁLEZU	Nálezy	jednoduchý, systémový	
TYP ORGANIZACE	Organizace	jednoduchý	
TYP PIAN	PIAN	jednoduchý, systémový	
TYP PROJEKTU	Projekty	jednoduchý, systémový	
TYP SONDY	Dokumentační jednotky (Akce)	jednoduchý	

Název	Třída	Typ	Poznámka
TYP UDÁLOSTI	Extra data	jednoduchý	
ULOŽENÍ ORIGINÁLU	Dokumenty	jednoduchý	
ZACHOVALOST (DOKUMENTU)	Extra data	jednoduchý	
ZEMĚ	Extra data	jednoduchý	

8.1 Obecné hesláře

Tab. 8.2: Obecné hesláře

Heslář	Obsah
Jméno	Heslář obsahuje jména osob působících nebo publikujících na poli české archeologie. Nelze jej však zaměňovat za autoritní seznam jednotlivců. Pokud v systému vystupuje několik osob se stejným jménem, všechny tyto osoby budou vedeny pod totožnou položkou hesláře. Cílem hesláře jmen tak není jednoznačně identifikovat osoby, ale zjednodušit zápis jména. Identifikace konkrétní osoby je možná na úrovni registrovaného uživatele. Heslář obsahuje jak celé jméno a příjmení (např. Novák, Jan), tak zkrácenou verzi pro výpis (Novák, J.).
Organizace	Hesláři jsou zastoupeny oprávněné organizace a další instituce, které mohou mít či měly vztah k archeologickým výzkumům na území ČR. Heslář organizací je užíván zejména při registraci uživatele, pro určení jeho afilace a dále při popisu projektů, akcí a dokumentů. Pokud některá organizace není v hesláři zastoupena, je třeba kontaktovat správce systému a zažádat o její zařazení do evidence. Každá organizace je vymezena svým názvem a typem.
Typ organizace	Rozdělení organizací podle typu (muzea, univerzity, ústavy památkové péče apod.). Jde o pomocný heslář pro účely administrace.
Přístup	Heslář přístupu k záznamům odpovídá rozdělení uživatelských rolí (A–E; anonym, badatel, archeolog, archivář, administrátor). Slouží k přiřazování nutného oprávnění pro zobrazení libovolného záznamu (projektu, akce, dokumentu atd.). Jedná se o systémový heslář.
Kraj	Heslář odpovídá aktuálnímu správnímu členění ČR podle dat Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního. Jedná se o systémový heslář.
Okres	Heslář odpovídá aktuálnímu správnímu členění ČR podle dat Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního. Jedná se o systémový heslář.

Heslář v základu odpovídá aktuálnímu správnímu členění ČR podle dat Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního. Tato data jsou doplněna o katastry již zaniklé či přejmenované (označeny hvězdičkou; tzv. staré katastry). Zaniklé katastry jsou evidovány z důvodu zpětné kompatibility se staršími daty, která bývají v literatuře často uváděna pod názvem katastrálního území, které však již nemusí existovat. Mezi záznamy o nových a starých katastrech vždy existuje prostorový vztah, který je v databázi evidován. Nové archeologické projekty jsou uváděny pod stávajícím názvem katastru, při digitalizaci starších samostatných akcí však může být užíváno i názvů zaniklých katastrálních území. Jedná se o systémový heslář.

Soubor seznamů souřadnicových systémů užívaných v aplikaci. Jedná se o systémový heslář. sys-tém

8.2 Projekty

Tab. 8.3: Hesláře týkající se projektů

Heslář	Obsah
Typ projektu	Volba typu projektu (záchranné / badatelské). Jedná se o systémový heslář.
Kulturní památka	Obsahuje seznam typů památkové ochrany, zejména pro účely komunikace s pracovišti Národního památkového ústavu.

8.3 Akce

Tab. 8.4: Hesláře týkající se akcí

Heslář	Obsah
Typ akce – první	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Typ akce, na základě obecné povahy výzkumu.
Typ akce – druhá	Obsahuje dílčí typy archeologických akcí na základě metody výzkumu.
Specifikace data	Slouží pro určení přesnosti vymezení data provedení archeologické akce (např. „kolem roku“, „po roce“, „přesně“ apod.). Jedná se o systémový heslář.

8.4 Lokality

Tab. 8.5: Hesláře týkající se lokalit

Heslář	Obsah
Typ lokality	Základní klasifikace lokalit podle metody jejich vymezení. Definuje prefix pro číselnou řadu při generování identifikátoru lokality. Jedná se o systémový heslář.
Lokalita (kategorie)	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Druh lokality na základě obecnějších pojmů.
Lokalita (druh)	Klasifikace lokalit podle povahy identifikovaných terénních reliktnů.

8.5 Komponenty

Tab. 8.6: Hesláře týkající se komponent

Heslář	Obsah
Období	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Období na základě obecnějších chronologických celků (paleolit, d. bronzová, středověk apod.).
Období (kategorie)	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Období na základě obecnějších chronologických celků (paleolit, d. bronzová, středověk apod.).
Období (druh)	Heslář období umožňuje provádět relativní dataci archeologických komponent. Heslář obsahuje jak hesla obecná („pravěk“, „neolit-eneolit“), tak konkrétní archeologické kultury podřazené obecnějším heslům („gravettien“, „šárecký typ“). Při zadávání datace je vždy žádoucí užívat co nejpřesnější variantu, v případě nejistoty pak užívat hesla významově širší. Užitá hesla nikdy nevymezují rozsah, a to ani v případě hesel s pomlčkou (např. „středověk – novověk nesp.“). Taková hesla lze vysvětlit jako zahrnující, tedy ve významu: „Komponentu lze zařadit do blíže nespecifikované části období středověku až novověku.“ Heslář zahrnuje také standardizované zkratky pro jednotlivé položky. Více viz obrázky níže.
Areál	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Areál na základě obecnějších pojmů.
Areál (kategorie)	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Areál na základě obecnějších pojmů.
Areál (druh)	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Areál na základě obecnějších pojmů.

AreálObsažená hesla umožňují klasifikovat komponenty na základě převažujícího účelu a funkce v době své existence. Areálem aktivity může být jak dílčí objekt či budova (zámek, mlýn, lom), tak skupina objektů (polní opevnění, pohřebiště, sídliště), stejně jako plocha či lineární útvar (pole, cesta). Areál zastupuje předběžnou interpretaci archeologického kontextu, nikoli současný kontext komponenty. Každý areál automaticky implikuje přítomnost některých aktivit (sídliště -> sídlištní). V hesláři lze nastavit implicitní vztahy mezi areály a aktivitami.

AktivitaHeslář základních aktivit identifikovaných v rámci komponenty („sídlištní“, „pohřební“ atd.). Slouží jako doplňující údaj pro bližší specifikaci aktivit v identifikovaném areálu, případně pokud konkrétní areál nelze určit. Jedná se o systémový heslář.

8.6 Nálezy

Tab. 8.7: Hesláře týkající se nálezů

Heslář	Obsah
Typ nálezů	Kategorizace nálezů na předměty (movité) a objekty (nemovité). Jedná se o systémový heslář.
Nález – objekt (kategorie)	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Objektů na základě obecnějších pojmů.
Nález – objekt (druh)	Katalog druhů nemovitých nálezů. Obsahuje položky pro popis objektů, jejich částí, konstrukčních článků, vrstev i přírodních útvarů.
Specifikace objektu – kategorie	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Specifikace objektu na základě obecnějších pojmů.
Specifikace objektu	Bližší specifikace Druhu objektu na základě způsobu provedení a užitých či zpracovávaných materiálů.
Nález – předmět (kategorie)	Slouží pro kategorizaci položek ve dvojstupňovém hesláři Předmětů na základě obecnějších pojmů.
Nález – předmět (druh)	Katalog druhů movitých nálezů. Obsahuje položky pro popis artefaktů, ekofaktů, přírodních faktů, jejich částí či vzorků.
Specifikace předmětu	Specifikace užitého materiálu pro byl daný Druh předmětu.

8.7 Prostorové vymezení

Období (čísla označují pořadí výrazu na chronologické ose, číselně je dán i jejich rozsah)

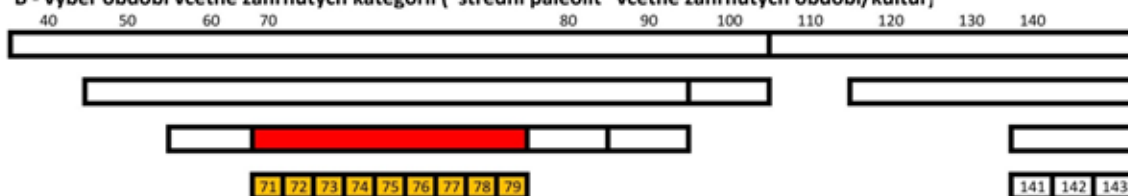
paleolit-mezolit	40	neolit nesp.	130
paleolit nesp.	50	starší neolit	140
starší paleolit	60	k. lineární ker.	141
střední paleolit	70	šárecký typ	142
moustérien	71	železovská skupina	143
krumloviens atd.	72	atd.	

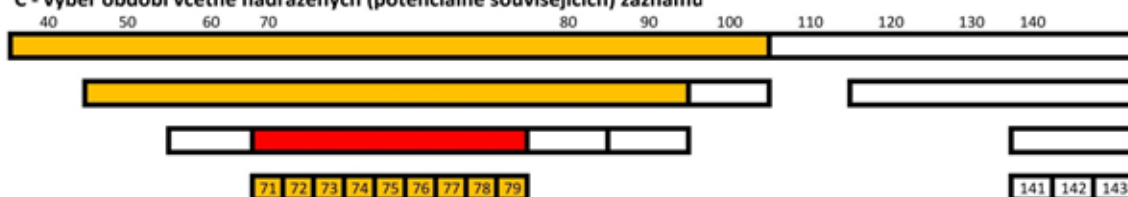
A - výběr jednoho výrazu ("střední paleolit")

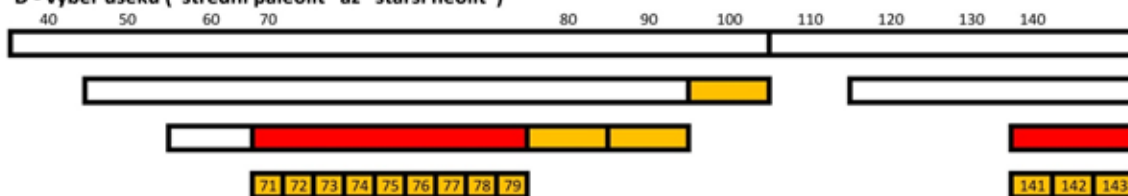
B - výběr období včetně zahrnutých kategorií ("střední paleolit" včetně zahrnutých období/kultur)

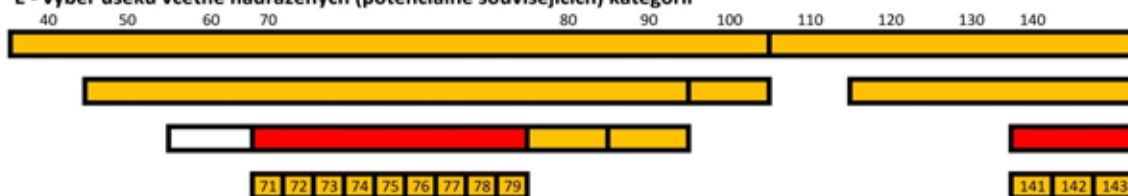
C - výběr období včetně nadřazených (potenciálně souvisejících) záznamů

D - výběr úseku ("střední paleolit" až "starší neolit")

E - výběr úseku včetně nadřazených (potenciálně souvisejících) kategorií

Obr. 8.1: Význam chronologických pojmů

Tab. 8.8: Hesláře týkající se prostorového vymezení a PIANů

Heslář	Obsah
Typ dokumentační jednotky	Heslářové položky definují věcnou podstatu prostoru vymezeného dokumentační jednotkou. Jedná se o systémový heslář.
Typ PIAN	Heslář dělí jednotky PIAN podle typu geografické reprezentace (body/linie/polygony). Jedná se o systémový heslář.
Přesnost	Položky hesláře určují přesnost vymezení PIAN. Jedná se o systémový heslář.

8.8 Archiv dokumentů

Tab. 8.9: Hesláře týkající se dokumentů

Heslář	Obsah
Řada	Heslář určuje dvojpísmenný prefix identifikátoru dokumentů na základě jejich Typu a Materiálu. Jedná se o systémový heslář.
Typ dokumentu	Heslář popisuje dokumenty na základě použité metody sběru dat a obsahu. Jedná se o systémový heslář.
Materiál dokumentu	Definuje materiál originální verze dokumentu.
Posudek	Obsahem hesláře jsou definice typů expertních posudků.
Jazyk dokumentu	Umožňuje volbu jazyka u textových dokumentů.
Formát dokumentu	Definuje formát fyzické verze dokumentu.
Zachovalost	Určuje stupeň zachovalosti fyzického verze dokumentu.
Náhrada	Hesla slouží k popisu existence a typu náhradní kopie fyzické verze dokumentu, která nemusí být k dispozici, nebo je poškozená (viz Zachovalost).
Uložení originálu	Heslář dává možnost určit existenci a umístění fyzického originálu dokumentu.
Typ události	Postihuje údaje pro popis fotografií z konferencí, expedic a dalších aktivit nepřímo vázaných k archeologické evidenci.
Země	Postihuje údaje pro popis fotografií z konferencí, expedic a dalších aktivit nepřímo vázaných k archeologické evidenci.

8.9 Letecké snímky

Tab. 8.10: Hesláře týkající se leteckých snímků

Heslář	Obsah
Dohlednost	Heslář umožňuje zvolit míru dohlednosti při pořízení letecké fotografie.
Počasí	Volba aktuálního počasí při pořízení letecké fotografie.
Tvar	Heslář slouží k popisu tvarů povrchových příznaků identifikovaných na leteckých fotografiích.
Letiště	Definuje letištní plochy užívané při pořizování leteckých fotografií.

8.10 Bibliografie

Tab. 8.11: Hesláře týkající se bibliografie a zdrojů

Heslář	Obsah
Typ externího zdroje	Definuje typ zdroje popisovaného bibliografickým záznamem (kniha, článek, nepublikovaná zpráva atd.). Jedná se o systémový heslář.
Autorská role	Volba autorské role pro zadávání bibliografických údajů. Jedná se o systémový heslář.

8.11 Sondy (MADB)

Tab. 8.12: Hesláře týkající se modulu MADB

Heslář	Obsah
Podnět - sondy	Heslář slouží pro bližší popis podnětu vzniku dokumentačních jednotek typu sonda.
Povrch	Heslář popisuje v sondě zastižené úrovně historických terénů.
Typ sondy	Zahrnuje hesla pro popis metody odkryvu, případně charakteru terénního zásahu.

9 Základní pracovní postupy

9.1 Registrace uživatele

10 Popis aplikace

Zdroje

Bibliografie

- Kuna, M and Křivánková, D. 2006. *ARCHIV 3.0. Systém archeologické databáze Čech. Uživatelská příručka*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha.
- Neustupný, E. 1986 Sídlní areály pravěkých zemědělců. *Památky Archeologické* 67(1): 226–234.
- Perrin, K, Brown, DH, Lange, G, Bibby, D, Carlsson, A, Degraeve, A, Kuna, M, Larsson, Y, Pálsdóttir, SU, Stoll-Tucker, B, Dunning, C and Bieberstein, ARV. 2014. *Standardy a příručka k dobré praxi péče o archeologické fondy v Evropě*. EAC Guidelines 1. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC).
- Volfík, P. 2009. *Informační systém Národního památkového ústavu o archeologických datech – veřejná část. Uživatelská příručka, verze 2.0*. Praha: Národní památkový ústav.

A Admin nápověda